

แนวนโยบายต่างประเทศไทย

ประเทศไทยได้ประสบความสำเร็จในการรักษาเอกราชและบูรณภาพดินแดน ดังปรากฏในประวัติศาสตร์นับตั้งแต่สมัยนางเจ้า ไทยเป็นประเทศเดียวในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีโคตกอยู่ภายใต้การปกครองของจักรวรรดิอาณานิคม ความสำเร็จดังกล่าวเป็นผลจากความสามารถในการปรับนโยบายต่างประเทศให้สอดคล้องกับสถานการณ์ระหว่างประเทศ และการใช้การทูตเป็นเครื่องมือในการดำเนินนโยบายต่างประเทศได้อย่างเหมาะสม

พื้นฐานของการดำเนินนโยบายต่างประเทศไทยในช่วงระยะเวลาอันยาวนานในประวัติศาสตร์ไทยนั้นได้แก่ การไม่ฝักใฝ่ข้างใดข้างหนึ่ง และยอมรับสภาพความเป็นจริงของสถานการณ์ระหว่างประเทศ โดยพยายามดำเนินวิธีการทูตอย่างระมัดระวัง เช่น การยอมรับความเป็นมหาอำนาจ อิทธิพลของต่างชาติ สถานการณ์ระหว่างประเทศซึ่งเป็นภัยต่อประเทศ เป็นต้น ไทยให้ความเสมอภาคแก่ทุกชาติที่มาติดต่อกับไทย แต่เมื่อชาติใดมีอิทธิพลมากที่สุดและส่อให้เห็นว่า จะเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของประเทศ ไทยก็จะหาทางออกด้วยการแสวงหาพันธมิตรที่เป็นมหาอำนาจหักเหยกัน หรือมีอิทธิพลเหนือกว่ามาตามหานอิทธิพลของชาตินั้นไว้ โดยไทยกล้าเสี่ยงที่จะผูกพันกับมหาอำนาจนั้นด้วย หากปรากฏว่าไทยไม่สามารถจะตั้งมหาอำนาจอื่นใดสำเร็จ ไทยก็จะยอมปรองกองด้วย แม้ว่าไทยจำเป็นต้องสละผลประโยชน์บางส่วนของชาติ ทั้งนี้ก็เพื่อดำรงรักษาเอกราชของชาติไว้

เป็นที่น่าสังเกตว่า ความสำเร็จในการรักษาเอกราชในช่วงระยะเวลาดังกล่าวมิได้เป็นผลสืบเนื่องมาจากความเชื่อวชาอยู่ในเชิงการทูตเท่านั้น หากแต่มีปัจจัยอันวัยประโยชน์ซึ่งเกิดขึ้นอย่างประจวบเหมาะหรือบังเอิญประกอบอยู่ด้วย ซึ่งถ้าไม่มีปัจจัยนี้แล้วก็ไม่แน่ว่า ไทยจะสามารถรักษาเอกราชไว้ได้หรือไม่เพียงใด กล่าวคือ ในปลายสมัยสมเด็จพระนารายณ์ ฝรั่งเศสได้เตรียมแทรกแซงทางการเมืองโดยใช้กำลังทหารเป็นเครื่องมือ ในระยะหัวเลี้ยวหัวต่อซึ่งคาดคะเนได้ว่า หากฝรั่งเศสสามารถดำเนิน

การใดตามแผนการดังกล่าว ฝรั่งเศสก็ต้องยึดกรุงศรีอยุธยาได้โดยไมยากนัก แต่ปรากฏว่าได้เกิดกบฏที่กรุงศรีอยุธยาเสียก่อน ฝรั่งเศสจึงระงับการดำเนินงานตามแผนการนั้น ส่วนในรัชสมัยสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจะเห็นได้ว่า ช่วงระยะเวลาของการเผชิญพิพาทของอังกฤษและฝรั่งเศสประชิดพรมแดนไทยเกือบจะเป็นระยะเวลาเดียวกัน ไทยจึงกลายเป็นรัฐกึ่งชนของมหาอำนาจ และนับว่าเป็นโชคอีกประการหนึ่งของประเทศที่มหาอำนาจทั้งสองมุ่งหวังผลประโยชน์แตกต่างกัน มหาอำนาจทั้งสองจึงมิได้กบดกัดกันแย่งแย่งกันแดนไทย ซึ่งคาดว่าจะกระทำได้โดยไมยาก และแม้ว่าฝรั่งเศสจะเป็นมหาอำนาจที่มุ่งแต่เอารัดเอาเปรียบและผนวกดินแดนของไทย อังกฤษก็มีได้ให้ความสนับสนุนแต่ประการใด หากแต่คอยช่วยปกป้องและให้ความเป็นธรรมแก่ไทยอยู่เสมอ

ลักษณะของความเป็นกลางตามประเพณีของไทย เป็นแบบฉบับของความเป็นกลางรูปหนึ่ง ซึ่งมีความแตกต่างไปจากความเป็นกลางแบบอื่น ๆ เอกลักษณะของความเป็นกลางตามประเพณีของไทย ปรากฏดังนี้

ประการแรก เป็นการดำเนินนโยบายต่างประเทศที่ไม่ยอมฝักใฝ่ข้างใดข้างหนึ่ง

...ไทยได้ดำเนินนโยบายไม่ฝักใฝ่ข้างใดในการเมืองระหว่างประเทศมาเป็นเวลานานก่อนที่ชาติใหม่ ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และอินโดจีน จะดำเนินนโยบายเป็นกลางทางการเมือง ¹

¹ Arun Panupong, A Profile of Thailand's Foreign Policy, Saranrom Journal (Bangkok: February, 1968), p. 298.

... ไทยดำเนินนโยบายโดยถือหลักการหลีกเลี่ยงการพิวพันทางการเมืองและทหารกับอังกฤษและฝรั่งเศส ซึ่งปกครองอาณานิคมพม่าและอินโดจีนในขณะนั้น ¹ ...

ประการที่สอง เป็นการยอมรับรัฐสภาพความเป็นจริงของสถานการณ์ระหว่างประเทศที่เกิดขึ้นซึ่งมีผลกระทบกระเทือนต่อความมั่นคงและเอกราชของชาติ

... โดยปกติรัฐบาลไทยจะไม่พยายามสร้างศัตรูกับประเทศที่มีกำลังเหนือกว่าโดยไม่จำเป็น และมักจะพยายามส่งเสริมผลประโยชน์ที่ประเทศไทยอาจมีร่วมกับประเทศอื่น ๆ ที่มีกำลังมาก รวมทั้งพยายามทำให้ประเทศใหญ่ประเทศหนึ่งเกิดผลประโยชน์ที่จะต้องป้องกันไทยให้พ้นจากเจตนารายของประเทศไทยอีกประเทศหนึ่ง ²

ประการที่สาม เป็นการดำเนินนโยบายคล้อยอำนาจเมื่อตกอยู่ในภาวะที่ประเทศได้รับการคุกคามจากอิทธิพลของต่างชาติ โดยแสวงหาพันธมิตรที่มีอำนาจเท่าเทียมกันหรือเหนือกว่ามาต้านทานอิทธิพลดังกล่าว แต่ไทยจะไม่ยอมผูกพันด้วยเป็นระยะเวลานาน

... การดำเนินนโยบายต่างประเทศไทยเป็นแบบฉบับของความเป็นกลางรูปหนึ่ง โดยสามารถดำรงรักษาคล้อยอำนาจระหว่างมหาประเทศได้เป็นอย่างดี ผู้นำของไทยมีความเชี่ยวชาญในการใช้อิทธิพลของชาติหนึ่งต้านทานอิทธิพลของอีกชาติหนึ่ง... ³

¹ Frank C. Darling, "America and Thailand", Asian Survey (Vol. II No. 4, April, 1967) p. 221.

² กรมล ทองธรรมชาติ และกรมล สมวิเชียร, นโยบายต่างประเทศไทย. หัวเลี้ยวหัวต่อของนโยบายต่างประเทศไทย (พระนคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2514), หน้า 4.

³ D. Insor, Thailand (London: Hertford and Harlow, Simson Shan Ltd., 1963), p. 125.

...ตามที่ปรากฏในประวัติศาสตร์นั้น ประเทศเล็ก ๆ เช่นประเทศไทยนั้นก็เคยประสบความสำเร็จมาแล้วในการใช้กำลังอำนาจของประเทศมหาอำนาจหนึ่งมาถ่วงกำลังอำนาจของอีกประเทศหนึ่ง อันเป็นความสำเร็จทางการทูตที่ช่วยให้ประเทศไทยรอดพ้นจากการตกเป็นอาณานิคมของประเทศมหาอำนาจมาได้จนทุกวันนี้...¹

ประการที่สี่ หากนโยบายกลยุทธ์อำนาจไม่ประสบความสำเร็จ ไทยก็พร้อมที่จะดำเนินนโยบายปรองดองโดยยอมสละผลประโยชน์บางส่วนเพื่อรักษาเอกราชของชาติไว้

ประการที่ห้า การยึดถือความเป็นกลางตามประเพณีของไทยเป็นหลักหรือพื้นฐานในการดำเนินนโยบายต่างประเทศนั้น มิได้มีการประกาศเป็นนโยบายแต่อย่างใด

...ไทยเป็นประเทศเดียวในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ที่ดำรงรักษาเอกราชไว้ได้ในยุคอาณานิคม ทั้งนี้ เนื่องจากไทยมีชั้นเชิงในการทูตโดยยึดถือนโยบายความเป็นกลางเป็นหลักในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศกับมหาอำนาจจักรวรรดินิยม โดยเฉพาะอย่างยิ่งอังกฤษและฝรั่งเศส... ถนัด คอมันต์ โลกกล่าวว่า ไทยได้ยึดถือนโยบายดังกล่าวนี้มาจนกระทั่งหลังสงครามโลกครั้งที่สอง...²

ผู้เขียนจะได้ศึกษาถึงพฤติกรรมของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจากประวัติศาสตร์โดยสังเขป โดยเฉพาะจงศึกษาเฉพาะในช่วงระยะเวลาที่เป็นหัวเลี้ยวหัวต่อของการรักษาเอกราชของชาติ ซึ่งได้แก่ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ และสมเด็จพระจุลจอม-

¹ กระทบของธรรมชาติ, การเมืองระหว่างประเทศ (พระนคร : โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, 2514), หน้า 166.

² A.W. Stragerdt, A Neutralised Southeast Asia: Neutrality Neutralization and the New Power Relations in East and Southeast Asia (Singapore: Institute of Southeast Asia Studies, 1972), p. 5.

เกล้าเจ้าอยู่หัว ฯ เพื่อชี้ให้เห็นลักษณะเด่นชัดของความเป็นกลางตามประเพณีของไทย
ต่อไป

ในรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์ นับเป็นครั้งแรกที่ไทยได้ใช้เครื่องมือการทูต
ในการดำเนินนโยบายต่างประเทศอย่างจริงจัง ทั้งนี้ สืบเนื่องจากการที่ฮอลันดาได้มี
อิทธิพลในประเทศมากขึ้น ไทยจึงต้องพยายามแสวงหาพันธมิตรที่มีอำนาจทัดเทียมกันหรือ
เหนือกว่า เพื่อมาถ่วงดุลย์อำนาจของฮอลันดา

ฮอลันดาเริ่มเข้ามาติดต่อกำทำการค้ากับไทยในรัชกาลสมเด็จพระนเรศวร ความ
สัมพันธ์ระหว่างไทยกับฮอลันดาเป็นไปอย่างราบรื่นตลอดมา จนถึงในสมัยพระเจ้าปราสาท-
ทอง ชาวฮอลันดาได้เป็นที่โปรดปรานเป็นอันมาก และเริ่มมีบทบาททางการเมืองมากขึ้น
เมื่อชาวฮอลันดาได้ช่วยส่งทหารไปปราบเจ้าเมืองปัตตานีซึ่งแข็งเมืองต่อไทยถึงสองครั้ง¹
ในปลายแผ่นดินของพระองค์ อำนาจของชาวฮอลันดาถึงขีดสูงสุด แม้ว่าไทยจะตระหนักก็
ว่า ชาวฮอลันดาเริ่มดำเนินการแสดงอำนาจและข่มเหงไทยเสมอ แต่ไทยก็ได้ดำเนิน
นโยบายอย่างเฉลียวฉลาด โดยแบ่งรับแบ่งสู้และผ่อนปรนอนุโลมตามความต้องการของ
ฝ่ายฮอลันดาเสีย แล้วจึงคิดหาทางแก้ไขสถานการณ์ให้ดีขึ้นในภายหลัง ความสัมพันธ์ใน
ระยะนี้จึงไม่ราบรื่นนัก แต่ก็ไม่มีเหตุการณ์ร้ายแรงถึงกับทำให้ฝ่ายฮอลันดากระทำการ
รุนแรง เช่นที่ได้กระทำมาแล้วในดินแดนรอบประเทศไทย ประเทศไทยจึงรอดพ้นจาก
การตกเป็นอาณานิคมของฮอลันดามาได้²

¹ กุลลกา เกษบุญชู, การศึกษาประวัติศาสตร์ไทย : ในด้านการเมืองระหว่าง
ประเทศ, วารสารสังคมศาสตร์, 8(เมษายน, 2515), หน้า 104.

² สมชัย อนุมานราชชน, การทูตของไทยสมัยกรุงศรีอยุธยา, (พระนคร :
โรงพิมพ์ไทยเซชม, 2493), หน้า 28.

ในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์พระองค์ทรงเป็นนักการเมืองที่สามจรดเล็งเห็น เหตุการณ์ร้ายแรงที่ไทยกำลังเผชิญอยู่กับชาวฮอลันดา จึงทรงดำเนินนโยบายอย่างสุขุม เพื่อให้ประเทศดำรงความเป็นเอกราชไว้ได้ กล่าวคือ ไทยได้พยายามแสวงหาพันธมิตร มาแทนทานอิทธิพลของฮอลันดา อังกฤษเป็นชาติแรกที่ทรงชักชวนเข้ามาเป็นพันธมิตร โดยเชื่อว่า อังกฤษคงจะสนองความตองการด้วยเล็งเห็นผลประโยชน์การค้าในประเทศไทยและดินแดนใกล้เคียง ไทยจึงได้เสนอที่จะยกเมืองปัตตานีให้แก่อังกฤษ โดยมีเงื่อนไขขอให้อังกฤษเซ็นสัญญาพันธมิตร ทั้งนี้ เพื่อให้ชาวฮอลันดาเกรงกลัวไม่กล้ากระทำการรุนแรงใด ๆ และหากฮอลันดากระทำการรุนแรง อังกฤษก็คงจะเข้าช่วยเหลือได้ทันทางที่ แต่เนื่องจากอังกฤษเห็นว่ายังมี การรบพุ่งกันในเมืองปัตตานี จึงเสนอขอให้ไทยทำสัญญาซื้อขายสินค้าจำนวนแน่นอนเป็นประจำทุกปีจากบริษัท ไทยปฏิเสธไม่รับข้อเสนอ ดังกล่าว อังกฤษจึงปฏิเสธขอเสนอของไทยเรื่องเมืองปัตตานี ¹

เมื่อไทยประสบความล้มเหลวในการชักชวนอังกฤษเข้าเป็นพันธมิตร ในระยะต่อมาไทยก็มีใ้ทรงลงความพยายามที่จะชักชวนฝรั่งเศส ซึ่งในขณะนั้นได้มีคณะบาทหลวงได้เข้ามาเผยแพร่ศาสนา โดยทรงแสดงความเต็มใจที่จะให้คณะบาทหลวงได้เผยแพร่ศาสนาได้โดยเสรี วิเทโศบายของสมเด็จพระนารายณ์สร้างความประทับใจให้แก่พระเจ้าหลุยส์ที่ 14 และสันตปาปา จนถึงกับมีพระราชสาส์นมาแสดงความขอบพระทัย ในขณะนั้นฝรั่งเศสมีอำนาจอยู่ในทวีปยุโรป ไทยเห็นประโยชน์ในการดึงฝรั่งเศสเข้ามาเป็นพันธมิตรแทนทานอิทธิพลของฮอลันดายิ่งขึ้น และจะส่งทูตไปเจริญพระราชไมตรี แต่ขณะนั้น ฝรั่งเศสกับฮอลันดากำลังรบพุ่งกันในยุโรปจึงต้องเลื่อนกำหนดไป อย่างไรก็ตาม ไทยได้ชี้แจงแก่คณะบาทหลวงว่า ไทยต้องการฝรั่งเศสเป็นพันธมิตร และจะยกเมืองท่าเมืองหนึ่งในมลายูให้แก่ฝรั่งเศส และขอให้กองทัพฝรั่งเศสมาประจำอยู่ในเมืองขึ้นที่ไม่ช่อตรงต่อประเทศไทย ทั้งนี้ โดยไทยยินยอมให้สิทธิพิเศษแก่การสอนศาสนา

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 109.

และการค้าในประเทศไทยเป็นการตอบแทนหลัก 2 ประการ ดังกล่าวเป็นแนวทางในการ
ดำเนินวิเทโศบายของสมเด็จพระนารายณ์นับแต่นั้นจนถึงสิ้นรัชกาล 1

ในระยะต่อมาความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับฝรั่งเศสได้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น ได้มีการ
ส่งคณะทูตเพื่อเจริญสัมพันธไมตรีต่อกัน ความสำเร็จในการดำเนินวิเทโศบายของสมเด็จพระ
นารายณ์ครั้งนี้ ได้ก่อให้เกิดผลดีแก่ประเทศชาติเป็นอย่างมาก กล่าวคือ สามารถยั-
ยั้งชาวฮอลันดามีใ้กระทำการรุนแรงอันจะเป็นอันตรายร้ายแรงต่อไทย แต่ในปลายรัช-
กาลนโยบายของฝรั่งเศสเปลี่ยนแปลงไปจากการเผยแพร่คริสตศาสนา การค้าและเพิ่มพูน
พระเกียรติพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 มาเป็นการดำเนินกรรุนแรงต่อไทย และได้โอกาสที่
คงจะยึดเอาประเทศไทยเป็นเมืองขึ้นเสียทีเดียว 2 ดังปรากฏว่า ในการเตรียม
การเจริญสัมพันธไมตรีจากสำนักพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 มายังกรุงศรีอยุธยาครั้งสุดท้าย พระ-
เจ้าหลุยส์ได้ทรงจัดทหารรักษาพระองค์ให้สมเด็จพระนารายณ์ 50 คน โดยมีผู้บังคับกอง
ติดตามมาด้วย ทั้งนี้ ก็เพื่อจัดการเข้าควบคุมราชสำนักของไทยไว้ในอำนาจ ส่วนกิจการ
ภายนอกนั้นให้กองทหารฝรั่งเศสจัดการ หากฝ่ายไทยขัดขืนประการใด ฝ่ายฝรั่งเศสก็
พร้อมที่จะใช้กำลังทหารปราบปรามเพื่อให้ประเทศไทยเป็นเมืองขึ้นของประเทศฝรั่งเศส
ต่อไป แต่ยังมีหนทางที่ฝ่ายฝรั่งเศสจะเดินทางมายังประเทศไทย ก็ได้ทราบข่าวกบฏกรุงศรี-
อยุธยาเสียก่อน แผนการณ์ของฝรั่งเศสจึงล้มเหลวไปด้วย 3

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ สถาปณศาสตร์ของไทยมีความสำคัญยิ่งขึ้นในระหว่าง
ปี ค.ศ. 1845 เป็นต้นมา ทั้งนี้ เนื่องจากจักรวรรดิอังกฤษและฝรั่งเศสได้แผ่ขยายอา-
ณาเขตจนจดไทย นับว่าเป็นโชคของไทยที่เหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นอย่างประจวบเหมาะ

1 เรื่องเดียวกัน, หน้า 120.

2 เรื่องเดียวกัน, หน้า 148.

3 เรื่องเดียวกัน, หน้า 150-150.

ความสำคัญของไทยในฐานะเป็นดินแดนกันชน (buffer area) ระหว่างมหาอำนาจจักรวรรดินิยมตะวันตกเพิ่มขึ้น ความจริงข้อนี้ฝรั่งเศสยังไม่ถือเป็นเรื่องจริงจังเท่าใดนัก แต่อังกฤษถือเป็นเรื่องสำคัญมาแต่แรกเริ่มแล้ว ¹

ทัศนะของอังกฤษที่มีต่อไทยนั้นแตกต่างไปจากของฝรั่งเศส อังกฤษได้พยายามติดต่อกับทางการค้ากับไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น แต่อังกฤษต้องประสบกับความยากลำบากมากในการพยายามเจรจาทางการค้าในไทย เนื่องจากไทยไม่เห็นความจำเป็นที่จะต้องค้าขายหรือแข่งขันชาวตะวันตก ทั้งเกรงภัยทางการเมืองด้วย จนถึงปี ค.ศ. 1826 อังกฤษจึงประสบความสำเร็จในการทำสนธิสัญญาการค้าเป็นครั้งแรก และในปี ค.ศ. 1855 ซึ่งสนธิสัญญานับนี้มีความสำคัญมากที่สุด และไทยได้ยึดถือเป็นแบบฉบับในการทำสนธิสัญญากับชาติอื่น ๆ อังกฤษได้ดำเนินการค้ากับไทยขนานใหญ่ ซึ่งทำให้ผลประโยชน์ทางการค้าของอังกฤษเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ในระหว่างที่อังกฤษมีอิทธิพลทางการค้าเหนือชาติใด ๆ เป็นเวลาเดียวกับที่อังกฤษได้ผนวกดินแดนพม่าไว้ในจักรวรรดิ แต่อังกฤษก็ไม่อาจสูญเสียผลประโยชน์ด้านการค้าในไทย และเพื่อที่จะรักษาผลประโยชน์ดังกล่าว อังกฤษจึงถือว่านโยบายการค้ากับไทยเป็นผลประโยชน์อันค้ำประกันที่ต้องนำมาพิจารณา นอกเหนือไปจากนั้น ในระยะนั้นไทยได้กลายเป็นอาณานิคมที่มีผู้กล่าวขวัญถึงน้อยลงทุกที และเป็นเพียงดินแดนซึ่งชาวต่างชาติเข้ามาเพื่อหวังแข่งขันทางการค้าเท่านั้น

รัฐบาลอังกฤษได้ประสบปัญหาในการพิจารณาคำเนินนโยบาย 3 ประการ ² คือ

¹ Somsakdi Xuto, "British Foreign Policy Towards Siam 1890-1900" (Unpublished Ph. D. Thesis, University of London, 1958), p. 2.

² Ibid., p. 12.

ประการแรก อังกฤษอาจจะผนวกดินแดนสยามได้โดยไม่ต้องยกนัก ทางด้านฝรั่งเศสก็คาดว่าคงจะคิดการเช่นกัน ตามข้อเรียกร้องของมหาชนฝรั่งเศส และตามนโยบายขยายดินแดน ซึ่งหากฝรั่งเศสกระทำเช่นนั้นก็ย่อมจะได้รับความขัดเคืองจากอังกฤษอย่างแน่นอน และแม้ว่าจะบรรลุผลสำเร็จ ก็ย่อมหมายความว่า มหาอำนาจจักรวรรดินิยมทั้งสองจะต้องเผชิญหน้ากันโดยไม่มีดินแดนกันชนระหว่างกัน การที่อังกฤษได้เห็นผลที่จะเกิดขึ้น จึงทำให้อังกฤษพยายามหลีกเลี่ยงมิให้เหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นได้ อังกฤษคิดว่าหากจะได้ผนวกไทยแล้ว สิ่งที่อังกฤษได้รับก็คือ การมีดินแดนในความรับผิดชอบมากขึ้นอีกเท่านั้น เมื่อพิจารณาว่าขณะที่สยามมีเอกราชสมบูรณ์ อังกฤษก็ได้ผลประโยชน์การค้าเต็มที่อยู่แล้ว จึงตัดปัญหาการผนวกดินแดนออกไป

ประการที่สอง แม้วอังกฤษมุ่งความสนใจไปที่การค้าเท่านั้น และพยายามหลีกเลี่ยงการพิพาททางการเมือง เนื่องจากไม่เห็นข้อแตกต่างของผลประโยชน์การค้าที่ได้รับ ไม่ว่าไทยจะเป็นเอกราชหรือไม่ ตราบเท่าที่อังกฤษยังรักษาอิทธิพลสูงสุดทางการค้าไว้ได้ แต่อังกฤษก็ไม่ต้องการให้ชาติอื่นซึ่งก็คงจะเป็นฝรั่งเศสได้ผนวกดินแดนไทย เพราะจะมีผลกระทบกระเทือนต่อการค้าของอังกฤษเป็นอันดับแรก

ประการที่สาม การรักษาเอกราชของไทยไว้จึงเป็นทางที่อังกฤษจะต้องดำเนินเป็นนโยบาย ซึ่งอังกฤษเชื่อว่าเป็นวิธีที่ดีที่สุด กล่าวคือ การรักษาเอกราชของไทยก็คือการรักษาอิทธิพลทางการค้าของอังกฤษ ทั้งอังกฤษและไทยทางจะต้องพึ่งพาอาศัยและร่วมมือกัน

นอกจากอังกฤษจะได้พิจารณาในแง่การค้าแล้ว ยังมีปัญหาเกี่ยวกับความมั่นคงของอังกฤษในอินเดียอีกด้วย การยุบของฝรั่งเศสในพม่า เป็นเครื่องเตือนให้อังกฤษตระหนักว่า ความมั่นคงของอังกฤษในอินเดียก็อาจถูกทำลายไปได้เหมือนกัน อังกฤษจึงพอใจข้อสรุปที่จะให้ไทยเป็นรัฐกันชน เหมือนเช่นการปล่อยให้ฝักกานีสถานเป็นรัฐกันชนระหว่างอังกฤษกับรัสเซีย

ในการติดต่อกับชาติตะวันออก ฝรั่งเศสมักจะมีวัตถุประสงค์ทางการเมืองทั้งนี้ น่าจะมีสาเหตุจากการที่ฝรั่งเศสเป็นชาติที่เริ่มการติดต่อจากต่างประเทศอื่น ๆ ใน

ยุโรป ความรู้สึกเสียเปรียบต่อชาติอื่นจึงทำให้ฝรั่งเศสมีแผนการที่จะใช้กำลังหรือบางครั้งก็ใช้กำลังเป็นเครื่องบังคับให้ไทยยอมทำตามความประสงค์ของฝรั่งเศส อาจกล่าวได้ว่า ฝรั่งเศสเป็นชาติที่เป็นภัยต่อความมั่นคงปลอดภัยของประเทศมากที่สุด¹ ความมุ่งหมายของฝรั่งเศสขณะนั้นก็คือ การครอบครองอินโดจีนจนถึงแม่น้ำโขง การที่จะบรรลุความประสงค์ดังกล่าว ฝรั่งเศสจึงได้ขอทำสนธิสัญญากับไทยเป็นขั้นต้น ต่อจากนั้นก็ดำเนินแผนการเรียกรองกินแดนผนวกไว้ในครอบครองของตนตลอดมา แม้ว่าฝรั่งเศสจะมีนโยบายที่จะขยายดินแดน แต่รัฐบาลฝรั่งเศสก็ตอ้งคำนึงถึงปฏิกิริยาโต้ตอบของอังกฤษด้วย ซึ่งรัฐบาลฝรั่งเศสก็ยังไม่เข้าใจหน้าที่ของอังกฤษชัดเจนนัก ประกอบกับรัฐบาลฝรั่งเศสก็ไม่ได้อีกักันอังกฤษให้มีส่วนร่วมด้วย จึงทำให้รัฐบาลฝรั่งเศสต้องคอยคาดคะเนการโต้ตอบของอังกฤษอยู่ตลอดเวลา

เมื่อพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ครองราชย์ในปี ค.ศ. 1851 ไทยได้ตกอยู่ท่ามกลางการขยายตัวของลัทธิจักรวรรดินิยมของอังกฤษและฝรั่งเศส เนื่องจากพระองค์ได้มีโอกาสศึกษาภาษาต่างประเทศอย่างกว้างขวาง จึงทำให้ทรงทราบสถานการณ์เปลี่ยนแปลงในเอเชียอาคเนย์ พระองค์ทรงเข้าใจดีว่า ไทยไม่อาจหลีกเลี่ยงอิทธิพลของอังกฤษและฝรั่งเศสได้ และหากไทยไม่ใช้นโยบายปรองดองกับชาวตะวันตกก็จะต้องถูกบีบบังคับโดยการใช้อำนาจอย่างแน่นอน ประกอบกับขณะนั้นจีนซึ่งเป็นประเทศที่ไทยเคารพยกย่องว่าเป็นมหาอำนาจมาหลายศตวรรษ ยังไม่สามารถต้านทานตะวันตกได้ และได้พ่ายแพ้อังกฤษในปี ค.ศ. 1842 ไทยก็ย่อมไม่อาจต้านทานไว้ได้เช่นกัน ด้วยเหตุนี้พระองค์จึงทรงเปลี่ยนแปลงนโยบายต่างประเทศใหม่ จากสมัยเดิมซึ่งพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงดำเนินนโยบายแยกตัวออกและไม่พยายามติดต่อกับหรือรับอิทธิพลของชาวตะวันตก โดยเริ่มดำเนินนโยบายเป็นมิตรกับอังกฤษซึ่งมีอำนาจมากที่สุดในภูมิภาคเอเชีย ไทยจึงได้ตกลง

¹ กุลลกา เกษมบุญชู, เรื่องเดิม, หน้า 125.

ทำสนธิสัญญาการค้ากับอังกฤษในปี ค.ศ. 1855 และเปิดโอกาสให้ชาติตะวันตกอื่น ๆ ได้
ทำสนธิสัญญาการค้าเช่นเดียวกับอังกฤษ¹

เมื่อฝรั่งเศสเจรจาตกลงกับไทยในปี ค.ศ. 1856 นั้น ฝรั่งเศสก็ได้รับการร้อง
ขอให้ช่วยเหลือคุ้มกันไทยจากอังกฤษเช่นกัน แต่ฝรั่งเศสก็ปฏิเสธเพราะเห็นชัดว่าไทยจะ
ยินดียิ่งถ้าฝรั่งเศสยอมตกลงช่วยเหลือดวงอำนาจของอังกฤษ ต่อมาในช่วงปี ค.ศ. 1860-
1870 ฝรั่งเศสได้เข้าแทรกแซงในลาวและเขมร ฝรั่งเศสจึงกลายเป็นประเทศที่น่ากลัว
ที่สุดของไทย ปี ค.ศ. 1861 ฝรั่งเศสมีอำนาจเหนือเวียดนามอย่างเต็มที่ และอ้างตนเป็น
ใหญ่ครอบครองเขมรด้วย เพราะเขมรอ่อนน้อมต่อเวียดนามและไทย ฝรั่งเศสเรียกร้อง
สิทธิเป็นใหญ่เหนือเขมรต่อทั้งไทยและเวียดนาม ซึ่งทั้งสองฝ่ายได้ตกลงร่วมกันรับประกัน
ว่าจะคุ้มครองเขมร ในที่สุดปี ค.ศ. 1867 ไทยก็ตกลงทำสัญญาสละสิทธิเหนือเขมรและ
ยอมรับความอารักขาของฝรั่งเศสในเขมรก่อนสิ้นรัชกาล พระเจ้าแผ่นดินไทยและที่ปรึกษา
ทั้งหลายต่างตระหนักแน่ชัดว่า ฝรั่งเศสกลายเป็นศัตรูสำคัญที่สุดต่อเอกราชของไทย และ
ไทยจำเป็นต้องได้รับความสนับสนุนช่วยเหลืออย่างเต็มที่จากอังกฤษเพื่อต้านทานการรุกราน
ของฝรั่งเศส²

เมื่อพระเจ้าจules จอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ขึ้นครองราชย์เมื่อปี ค.ศ. 1873 พระองค์
ทรงเชื่อว่า หากไทยประสงค์จะรักษาความเป็นเอกราชไว้ ไทยจำเป็นต้องปรับปรุงประ-
เทศให้เจริญก้าวหน้าตามแนวความคิดของชาวยุโรป ในช่วงระยะเวลานี้จึงเป็นหัวใจ
หัวข้อสำคัญในการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทย อังกฤษได้ครอบครองพม่าและยัง
ขยายอิทธิพลอยู่ในรัฐต่าง ๆ ในมลายู ส่วนฝรั่งเศสก็พยายามทุกวิถีทางที่จะขยายอำนาจ

¹ Donald E. Neuchterlein, Thailand and The Struggle for Southeast Asia (New York: Cornell University Press), 1965, p. 13.

² Ibid., pp. 15-16.

ครอบครองดินแดนที่เคยเป็นของเขมรและญวน ขณะเดียวกันอังกฤษเริ่มเข้ามาพัวพัน เพราะดินแดนที่เป็นข้อพิพาทอยู่จุดเขตกายแดนคานเหนือของพม่าและอังกฤษต้องการจะ ขจัดความยุ่งยากในปัญหาเรื่องพรมแดนระหว่างตนกับฝรั่งเศสในภูมิภาคอาเซียอาคเนย์

ต่อมาได้เกิดกรณีพิพาทระหว่างไทยกับฝรั่งเศสในปี ค.ศ. 1892 ฝรั่งเศส กล่าวหาว่าไทยรุกล้ำดินแดนซึ่งฝรั่งเศสถือเอาเองว่าเป็นของญวน ซึ่งขณะนั้นตกอยู่ใต้อาณัติปกครองของฝรั่งเศส ฝรั่งเศสบังคับให้ไทยยอมรับดินแดนญวนว่าจนถึงฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง แต่รัฐบาลไทยคัดค้านและเสนอให้นำข้อที่เป็นปัญหานี้ให้สหรัฐอเมริกาเป็นอนุญาโตตุลาการตัดสิน แต่ฝรั่งเศสไม่ยินยอมและไม่ถอนเรือซึ่งฝรั่งเศสส่งมาตริ่งไว้ที่แม่น้ำเจ้าพระยา ฝ่ายไทยนั้นเมื่อรู้สึกว่าการฝรั่งเศสได้ดำเนินการข่มขู่บังคับก็ดำเนินการติดต่อทางการทูตกับอังกฤษ และจัดเตรียมป้องกันทางปากน้ำเจ้าพระยาเพื่อรับสถานการณ์¹ ฝรั่งเศส ได้ฉวยโอกาสนำข้อพิพาทนี้ยกเป็นข้อเรียกร้องสิทธิเหนือดินแดนของไทยทางตะวันออกของแม่น้ำโขง อังกฤษไม่ปฏิเสธข้อเรียกร้องนี้ แต่โดยปัญหาเรื่องสิทธิของสยามในดินแดนเหล่านั้นเพื่อให้ฝรั่งเศสพิจารณา ไทยไม่อาจโต้แย้งฝรั่งเศสได้เลย หากขาดการสนับสนุนอย่างแข็งขันของอังกฤษ² ฝ่ายไทยเห็นว่าฝรั่งเศสดำเนินการข่มขู่บังคับยิ่งขึ้น ก็ได้พยายามติดต่อทางการทูตกับอังกฤษ และจัดเตรียมการป้องกันทางปากน้ำเจ้าพระยาเพื่อรับสถานการณ์ที่จะบังเกิดขึ้น³ แต่รัฐมนตรีต่างประเทศอังกฤษขอให้สยามพยายามปรองคองกับฝรั่งเศสและอย่าทำให้ฝรั่งเศสต้องไขกำลังทำสงคราม⁴ ขณะ

¹ สวัสดิ์ จันทน์ และแซน ปัจจุบันนท์, กรณีพิพาทระหว่างไทยกับฝรั่งเศสและการรบที่ปากน้ำเจ้าพระยาสมัย ร.ศ. 112 (พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2510), หน้า 42-43.

² Nuechterlein, op. cit., p. 18.

³ สวัสดิ์ จันทน์และแซน ปัจจุบันนท์, เรื่องเดิม, หน้า 42.

⁴ Nuechterlein, loc. cit.

เดียวกันอังกฤษก็ทราบว่าฝรั่งเศสได้เตรียมกำลังทางเรือมารวมกันอยู่ที่ไซ่ง่อน และจะส่งกองทัพเรือเข้ามารุกรานไทย และทั้งทางฝ่ายไทยก็เตรียมป้องกัน อังกฤษจึงส่งเรือรบมาเพื่อคุมเชิงฝรั่งเศส และเพื่อคุ้มครองชีวิตและทรัพย์สินของชนชาติอังกฤษ¹ โดยที่ฝรั่งเศสเห็นชัดอยู่แล้วว่า ไทยไม่มีอำนาจทางทหารที่จะต่อต้านได้ จึงได้ตัดสินใจใช้กำลังทหารเข้าชมขบขั้บังคับทันที โดยส่งเรือรบเข้ามาในปากน้ำเจ้าพระยา เมื่อมิถุนายน ค.ศ. 1893 และเมื่อไทยยิงโต้ตอบฝรั่งเศสบ้าง ฝรั่งเศสก็ถือเป็นโอกาสที่จะยื่นข้อเสนอเรียกร้องเป็นคำขาด ไทยโต้แย้งและยื่นเงื่อนไขให้ฝรั่งเศสแสดงความหมายชัดแจ้งของสิทธิของญวนและเขมรเหนือดินแดนบนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงและเกาะต่าง ๆ ซึ่งไทยก็ได้แจ้งฝรั่งเศสไปแล้ว 5 เดือน โดยรัฐบาลไทยขอร้องไห้หน้ากรณีพิพาทชั้นอนุญาโตตุลาการ แต่ปรากฏว่าฝรั่งเศสก็ไม่จัดการแต่อย่างใด ฝรั่งเศสไม่รับฟังและหาเหตุคัดค้านพันธนาการทูตและประกาศปิดปากอ่าวไทย²

ในระหว่างที่ฝรั่งเศสยื่นคำขาดให้ฝ่ายไทยนั้น อังกฤษได้เปิดการเจรจาโต้แย้งกับฝรั่งเศสเรื่องคำขาดที่ฝรั่งเศสยื่นให้แก่ไทย ฝรั่งเศสก็อ้างว่าไม่มีทางแก้ไขอีกเพราะพิมพ์ประกาศไปทั่วโลกแล้ว อังกฤษจึงได้พยายามคาดคั้นให้ฝรั่งเศสยินยอมรับไม่รุกรานอิสรภาพและบูรณาภาพของประเทศไทย และขอร้องให้อังกฤษและฝรั่งเศสร่วมกันสงวนไว้ให้ถึงที่สุด ฝรั่งเศสก็ยินยอมรับเรื่อง³ อังกฤษจึงได้พยายามชักชวนให้ไทยยินยอมรับข้อเสนอของฝรั่งเศส รัฐบาลไทยยังไว้รออยู่ด้วยความหวังว่าอังกฤษจะช่วยเหลือได้ ฝรั่งเศสจึงเตรียมกำลังเข้าปิดกั้นแม่น้ำเจ้าพระยา ในที่สุดไทยก็ยอมจำนนเมื่อสิงหาคม ค.ศ. 1893 แต่ในชั้นนี้ฝรั่งเศสได้เพิ่มเติมข้อเรียกร้องขึ้นอีก ไทยก็ยอมทำสัญญาตกลงยินยอมตามข้อเรียกร้องเหล่านั้นทั้งหมด⁴

¹ สวัสดิ์ จันท์ และแซน บัจจุสานนท์, เรื่องเดิม, หน้า 44.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 130-137.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 145-154.

⁴ Nuechterlein, *op. cit.*, p. 19.

หลังจากนั้นไม่นาน อังกฤษและฝรั่งเศสก็ได้เจรจาทำนคขอบเขตอิทธิพลของตน ในเอเชียอาคเนย์ แต่ความพยายามที่จะกำหนดเขตดินแดนกันชน (buffer zone) ใน ลาวตอนเหนือยังคงไร้ผล ขณะนั้น มีที่ท้าวอังกฤษกับฝรั่งเศสอาจจะกระทำสงครามกัน เนื่องจากตกลงกันไม่ได้ในข้อเรียกร้องต่าง ๆ และไทยเกือบตกเป็นสมรภูมิไป แต่นับ เป็นโชคคี่ของไทยที่ทั้งสองประเทศตกลงกันได้ ในปี ค.ศ. 1896 ฝรั่งเศสครอบครอง ดินแดนทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำโขงทั้งหมด และดินแดนในลาวและตอนเหนือของพม่า อังกฤษ-ฝรั่งเศสได้ตกลงกันคำประกันเอกราชของไทยในลุ่มน้ำเจ้าพระยา (Chao Phya Valley) อย่างไรก็ดี สยามยังไม่พินภัยคุกคามของมหาอำนาจ จนกระทั่งปี ค.ศ. 1904 เนื่องจากฝรั่งเศสยังคงตั้งข้อเรียกร้องต่าง ๆ และที่ความสนธิสัญญาใน ค.ศ. 1893 ไปในทางที่เป็นประโยชน์แก่ตนมากที่สุด ไทยจึงจำต้องตกลงกับฝรั่งเศสอีกครั้งสุดท้าย ใน ค.ศ. 1907 โดยยินยอมสละสิทธิเหนือเสียมราฐและพระตะบองทั้งสิ้น เพื่อแลก เปลี่ยนกับการที่ฝรั่งเศสยอมยกเลิกอำนาจศาลเหนือชาวเอเชียในบังคับของตนที่พำนักใน ไทย และในปี ค.ศ. 1909 ไทยกับอังกฤษก็ได้ตกลงกันเช่นกรณีดังกล่าว โดยไทยยิน ยอมสละสิทธิเหนือแคว้น 4 แคว้นในมลายู คือ กลันตัน ตรังกานู เคคะ และปลิส¹

จากการพิจารณาการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยสมัยนั้นจะเห็นได้ว่า การรักษาเอกราชของชาติเป็นผลประโยชน์อันคับแรกของชาติ ไทยตระหนักดีว่าในสถานการณ์เช่นนี้ ไทยอาจถูกผนวกเข้าเป็นอาณานิคมของอังกฤษหรือฝรั่งเศสได้โดยไมยากนัก แต่เนื่องจากเป็นที่รู้ว่ามีผลประโยชน์ของอังกฤษคืออิทธิพลการค้า ขณะเดียวกับที่ฝรั่งเศส มีความตั้งใจขยอยกดินแดนซึ่งการกระทำดังกล่าวได้ปรากฏชัดเจนในระยะต่อมา ด้วยเหตุ นั้นนโยบายที่จะรักษาเอกราชของชาติไว้ได้ก็คือ การขอความร่วมมือและการสนับสนุนช่วยเหลือจากอังกฤษเพื่อค้ำอิทธิพลของอังกฤษเข้ามาต้านทานอิทธิพลของฝรั่งเศส แต่เมื่อไทย ประสบสถานการณ์คับขันไม่ได้รับความช่วยเหลือจากอังกฤษแน่นอนแล้ว ไทยก็ได้ใช้นโยบายผ่อนปรนโดยยินยอมสูญเสียดินแดนเพียงส่วนน้อยเพื่อรักษาประเทศชาติไว้

¹ Ibid., p. 20.

การที่ไทยสามารถรักษาเอกราชของตนไว้ได้ เชื่อกันว่า เนื่องจากไทยใช้วิธีการ
 นำมหาอำนาจหนึ่งมาต้านทานอีกมหาอำนาจหนึ่ง เพื่อให้บังเกิดผลประโยชน์แก่ตน ทั้งนี้
 เพราะไทยมีความฉลาดเพียงพอที่จะไม่ผูกพันตนเองกับมหาอำนาจใด ๆ เว้นเสียแต่ว่า
 จะเป็นที่แน่ชัดแล้วว่ามีอำนาจหนึ่งมีอำนาจเหนือกว่าอำนาจอื่น ๆ ชาวไทยมักจะเปรียบเทียบ
 ประเทศของตนเสมอด้วยหมา ซึ่งหมายความว่า โดยธรรมชาติหมาจะลู่ไปตามทิศทางลม
 เสมอ ซึ่งนำมาเปรียบว่า ถ้าประเทศใดไม่มีอำนาจเพียงพอที่จะกำหนดได้ว่า จะลู่ไปตาม
 ใดอย่างไรแล้ว ทางเลือกอีกทางหนึ่งก็คือ ต้องลู่ไปตามลมมันเอง แนวความคิดทั้งหมด
 เกี่ยวกับการนำมหาอำนาจหนึ่งมาต้านทานอีกมหาอำนาจหนึ่ง ที่ถูกที่สุดแล้วมีความเป็นจริง
 เพียงครั้งเดียวเท่านั้น ไทยเป็นเพียงประเทศเล็ก ๆ ซึ่งแทบจะไม่มีบทบาทอะไรเลยใน
 การเมืองระหว่างประเทศ ฉะนั้น เมื่อไทยต้องเผชิญกับการแข่งขันอิทธิพลระหว่าง 2
 มหาอำนาจนี้ ไทยย่อมไม่มีทางเลือกทางใดนอกจากเลือกประเทศที่เห็นว่าเป็นอันตราย
 น้อยกว่ากัน ไทยไม่เพียงแต่จะไข่มหาอำนาจหนึ่งต่อต้านอีกมหาอำนาจหนึ่ง เพื่อจะได้
 รับผลประโยชน์จากความขัดแย้งระหว่างกัน แต่ไทยได้เลือกวิถีทางของตนเองและพร้อม
 ที่จะสวามิภักดิ์ต่อมหาอำนาจซึ่งไทยได้เลือกแล้ว หากการที่เราทำความคิด "playing
 off" มาตกเตียงกันแล้วก็จะใคร่ขอสรุปว่า ไทยนำเอกราชไปเสี่ยงกับการนำฝรั่งเศสมา
 ต่อต้านอังกฤษและนำอังกฤษมาต่อต้านฝรั่งเศส ซึ่งความจริงมิใช่ความเห็นที่ถูกต้องเนื่อง
 จากโดยข้อเท็จจริง ไทยเชื่อคำแนะนำและการสนับสนุนของอังกฤษมากขึ้น นับจากความ
 สำเร็จในการทำสนธิสัญญาบาวริง ในปี ค.ศ. 1855 ซึ่งเป็นการเปิดประตูการค้าแล้ว
 สัมพันธภาพระหว่างอังกฤษกับไทยก็เป็นไปอย่างฉันทมิตร การที่พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
 ทรงเปิดประตูการค้ากับอังกฤษเช่นนี้ เป็นการแสดงออกส่วนหนึ่งในการยอมรับความ
 สำคัญของอังกฤษในเอเชีย ประเทศทั้งสองจึงมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันยิ่งขึ้น ในทางตรง
 กันข้าม ไทยมีทัศนคติต่อฝรั่งเศสในทางไม่เป็นมิตรหรือสนิทสนมด้วย ไทยมีความระแวง
 สงสัยฝรั่งเศสมาก ความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศเป็นไปอย่างไม่ราบรื่นและเลวลง
 ทุกขณะ ซึ่งเป็นผลให้ไทยคบกับอังกฤษสนิทสนมยิ่งขึ้น กล่าวได้ว่า ไทยพร้อมที่จะเลือก
 ฝ่ายอังกฤษเพื่อต่อต้านฝรั่งเศส แม้ว่ากรณีพิพาทระหว่างฝรั่งเศสและไทยจะเริ่มปรากฏ
 ขึ้น สรุปได้ว่า ไทยรักษาเอกราชไว้ได้ก็โดยใช้อิทธิพลของอังกฤษต้านทานอิทธิพลฝรั่งเศส

แต่เนื่องจากเป้าหมายในการดำเนินนโยบายของอังกฤษคือการรักษาเอกราชของไทย ซึ่งถือว่าเป็นการรักษาผลประโยชน์ของอังกฤษทั้งด้านการค้าและความมั่นคงของอังกฤษในอินโดจีน จึงเป็นการได้ประโยชน์กับทั้งสองฝ่าย แม้ว่าขณะนั้นไทยจะดำเนินวิธีการใช้อิทธิพลอังกฤษต่อต้านอิทธิพลฝรั่งเศส แต่ไทยก็ได้ขอรับรองให้ฝรั่งเศสสนับสนุนเพื่อต่อต้านความเคลื่อนไหวของอังกฤษ¹

ตามที่โลกกล่าวมาแล้วว่า ความเป็นกลางตามประเพณีเป็นหลักในการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยมาแต่อดีตกาล แต่ก็มีข้อยกเว้น 3 ช่วงระยะเวลาที่ไทยได้ละความเป็นกลางตามประเพณี คือ

1. ระยะเวลาสงครามโลกครั้งที่ 1 ไทยได้ประกาศความเป็นกลางเมื่อ ค.ศ. 1914 แต่ในเวลาต่อมาไทยได้ตัดสินใจเข้าร่วมกับฝ่ายสัมพันธมิตร โดยประกาศสงครามกับเยอรมันและออสเตรเลีย-ฮังการี เมื่อ 22 กรกฎาคม ค.ศ. 1917 สาเหตุที่ไทยประกาศสงครามมิใช่เนื่องจากสถานการณ์ระหว่างประเทศบีบบังคับแต่อย่างใด แต่เพราะไทยพิจารณาแล้วว่าสัมพันธมิตรจะเป็นฝ่ายมีชัยในการสงครามและไทยหวังว่าจะได้รับประโยชน์จากการเข้าร่วมสงคราม รวมทั้งอาจได้รับการแก้ไขสนธิสัญญาเสมอภาคกับนานาประเทศ ซึ่งถ้าไทยรักษาความเป็นกลางไว้ต่อไปก็จะไม่ได้รับประโยชน์แต่อย่างใด กลับจะเป็นผลเสียแก่ประเทศไทยชาติในภายหลัง²

2. ระยะเวลาสงครามโลกครั้งที่ 2 ไทยได้พยายามวางตัวเป็นกลางอย่างเคร่งครัด โดยประกาศความเป็นกลางเมื่อ ค.ศ. 1939 และได้ทำสัญญาไม่รุกรานกับฝรั่งเศส อังกฤษและญี่ปุ่น เมื่อ 12 มิถุนายน 1940 เนื่องจากไทยได้ทราบอยู่ตลอดคระเวลานั้นว่า

¹ Somsakdi Xuto, *op. cit.*, pp. 21-22.

² สมพล ศิลปวุฒิ, "บทบาทของประเทศไทยในการเข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่หนึ่งและผลที่ประเทศไทยได้รับ" (วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามัธยมศึกษา วิทยาลัยวิชาการศึกษา, 2515), (โรเนียว), หน้า 102

ญี่ปุ่นจะเข้ามาเมืองไทยและใช้ประโยชน์จากจากเมืองไทยเป็นแหล่งทำสงครามกับอังกฤษ และสหรัฐอเมริกา ไทยไม่ต้องการพัวพันกับฝ่ายใด ไทยจึงขอให้อังกฤษและสหรัฐอเมริกา ประกาศว่า ถ้าญี่ปุ่นรุกเมืองไทยทั้งสองประเทศจะถือว่าเป็นการรุกรานอังกฤษและสหรัฐอเมริกา เพื่อให้ญี่ปุ่นระงับการรุกรานไทย อังกฤษเห็นด้วยกับไทย แต่สหรัฐอเมริกา ได้ตอบว่าหากไทยตั้งใจจะต่อต้านญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกาจะช่วยไทยอย่างที่ยช่วยประเทศจีน และเมื่อไทยขอความช่วยเหลือซื้อเครื่องบินและยุทโธปกรณ์จากอังกฤษและสหรัฐอเมริกา ก็มีได้รับความช่วยเหลือเท่าที่ควร ต่อมาไทยได้รับข่าวแน่นอนว่า ญี่ปุ่นจะประกาศสงคราม และใช้ดินแดนไทยเป็นทางผ่านเพื่อโจมตีอังกฤษ ไทยจึงขอร้องให้อังกฤษและสหรัฐอเมริกา แจ้งให้ไทยทราบโดยด่วนว่าจะให้ความช่วยเหลือแก่ไทยเพียงใด ขณะนั้นเป็นเวลาญี่ปุ่น ได้ประกาศสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตร และได้ส่งคณะทูตมาเจรจาขอเคลื่อนกำลังทางบก ทะเล และอากาศผ่านไทย ไทยจึงตัดสินใจยอมลงนามในสัญญาให้ญี่ปุ่นผ่านประเทศไทยได้ เมื่อวันที่ 7 ธันวาคม ค.ศ. 1941¹ นายกรัฐมนตรีได้ประกาศแก่รัฐมนตรีอื่น ๆ ไว้ว่า²

...ไม่มีประโยชน์อะไรที่จะต่อต้าน เพราะเราเองไม่มีกำลัง อังกฤษ อเมริกา เองก็เคยให้รัฐมนตรีว่าการต่างประเทศเร่งให้ช่วย ก็ได้ความว่าไม่มีอะไรจะช่วย

ไทยได้ตัดสินใจร่วมโชคชะตากับญี่ปุ่นในเวลาต่อมา และได้มีการเจรจาทำกติกาสันติไมตรีทางทหารกับญี่ปุ่นทันทีซึ่งลงนามกันเมื่อวันที่ 21 ธันวาคม ค.ศ. 1941 โดยมีข้อความว่า ไทยและญี่ปุ่นต่างจะเคารพเอกราชและอธิปไตยซึ่งกันและกัน ภาควิแต่ละฝ่าย จะช่วยเหลือซึ่งกันและกันอย่างเต็มที่ทั้งในด้านการเมือง การทหาร และเศรษฐกิจ ในกรณีที่มีภาควิฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเกิดขัดแย้งกับประเทศที่สาม ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งก็จะไม่แยกทำสัญญา

¹ ทิเรก ชัยนาม, ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ 2 (พระนคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2513), หน้า 91-109.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 108.

สันติภาพหรือสงบศึก¹ ต่อมาไทยได้ประกาศสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตรเมื่อ 25 มกราคม ค.ศ. 1942 เนื่องจากสหรัฐอเมริกาและอังกฤษได้ทำการรุกรานไทย²

3. ระยะเวลาหลังสงครามโลกครั้งที่สอง นับเป็นยุคแรกในประวัติศาสตร์ที่ปรากฏว่า ไทยได้ลดความเป็นกลางตามประเพณีโดยสิ้นเชิง เป็นช่วงเวลานานกว่าช่วงที่เคยประสบมา โดยเปลี่ยนแปลงไปสู่นโยบายผูกพันต่อสหรัฐ ฯ มูลเหตุของความผูกพัน สืบเนื่องมาจากความประจวบเหมาะทางประวัติศาสตร์ระหว่างไทยกับสหรัฐ ฯ โดยมีผลประโยชน์ร่วมกัน คือการต่อต้านจีนคอมมิวนิสต์

สหรัฐ ฯ เริ่มให้ความสนใจแก่ภูมิภาคตะวันออกเฉียงใต้ เมื่อจีนคอมมิวนิสต์มีชัยชนะเหนือแผ่นดินใหญ่ และโซเวียตให้การรับรองรัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนจีน เมื่อตุลาคม ค.ศ. 1949 โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อจีนคอมมิวนิสต์สามารถติดต่อกับเวียดนามเหนือ สหรัฐ ฯ ก็เกรงว่าเอเชียอาคเนย์จะถูกแทรกแซงและคุกคามโดยฝ่ายคอมมิวนิสต์ยิ่งขึ้น สหรัฐ ฯ ได้นำนโยบายสกัดกั้น (Containment Policy) ซึ่งเคยใช้ได้ในยุโรป และให้ความช่วยเหลือประเทศเสรีในเอเชียอาคเนย์เพื่อต่อต้านการรุกรานจากคอมมิวนิสต์ ทั้งนี้ เป็นไปตามนโยบายการทูตเบ็ดเสร็จ (Total Diplomacy) ซึ่งสหรัฐ ฯ ประกาศว่าจะเผชิญการคุกคามของโซเวียตทุกกรณี และจะวางเงื่อนไขในทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และจิตวิทยา ที่สามารถเสริมสร้างความมั่นใจในการดำเนินชีวิตในระบบประชาธิปไตย³

1 เรื่องเดียวกัน, หน้า 111-112.

2 เรื่องเดียวกัน, หน้า 162.

3 ชาตรี ฤทธารมย์, "นโยบายต่างประเทศของไทย (2488-2497)"

(วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาประวัติศาสตร์ แผนกวิชาการต่างประเทศและการทูต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2511), หน้า 163-164.

ในระบายนั้น เป็นเวลาเกี่ยวกับที่ลัทธิคอมมิวนิสต์ได้แผ่ขยายไปยังหมู่ชาวจีนซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย ปรากฏว่า ชาวจีนบางกลุ่มแสดงความเห็นใจจีนภายใต้การนำของเม่าเซตุง และมีการโฆษณาชวนเชื่อสนับสนุนเพิ่มขึ้น รัฐบาลไทยได้หันมาใช้นโยบายจำกัดอิทธิพลของชาวจีนภายในประเทศ โดยเฉพาะอิทธิพลทางเศรษฐกิจโดยไม่สนใจว่าเป็นชาวจีนที่นิยมคอมมิวนิสต์หรือก๊กมินตั๋ง¹ และเมื่อจีนคอมมิวนิสต์ประกาศชัยชนะเหนือแผ่นดินใหญ่ในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1949 รัฐบาลไทยได้เริ่มเห็นภัยของลัทธิคอมมิวนิสต์มากยิ่งขึ้น และได้ประกาศเตือนชาวจีนในไทยมิให้ยุ่งเกี่ยวกับกิจการทางการเมืองเพื่อช่วยสนับสนุนฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งในสงครามจีน ทั้งโดยอ้างให้ระลึกว่ารัฐบาลไทยยังมิได้รับรองรัฐบาลคณะใหม่ของจีน ในระหว่างนั้นรัฐบาลไทยได้ใช้นโยบายรอกุสสถานการณ์เพื่อที่จะมีเวลาประเมินท่าทีของสถานการณ์ระหว่างประเทศ และตัดสินใจว่าไทยควรระวังตัวเช่นใด แต่ขณะเดียวกันวิหิตยปักกิ่งได้กล่าวโจมตีรัฐบาลไทยโดยกล่าวหาว่า กระทบการบีบบังคับชาวจีนและเรียกร้องให้รัฐบาลเลิกสนับสนุนนโยบายดังกล่าวเสีย สัญญาณเตือนจากปักกิ่งนี้เองทำให้รัฐบาลไทยตื่นตระหนกมากจนถึงกับเปลี่ยนนโยบายต่อจีนคอมมิวนิสต์ และเนื่องจากในขณะนั้นสหรัฐกำลังพิจารณาปรับปรุงนโยบายของตนในตะวันออกไกล สถานการณ์ดังกล่าวนี้ผลักดันให้รัฐบาลไทยคิดว่า นโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์จะต้องได้รับการสนับสนุนจากมหาอำนาจที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในตะวันออกไกล²

ในปี ค.ศ. 1950 ได้เกิดสงครามกบฏชาติอินโดจีน รัฐบาลจีนคอมมิวนิสต์ได้ให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนแก่ขบวนการเวียตมินห์และขบวนการลาวอิสระ ซึ่งขบวนการทั้งสองได้ให้การสนับสนุนและความช่วยเหลือโดยตรงต่อกลุ่มแบ่งแยกดินแดนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย รัฐบาลไทยจึงตัดสินใจเข้าร่วมมือกับมหาอำนาจตะวันตก เพื่อต่อต้านคอมมิวนิสต์ นอกจากนี้ยังปรากฏชัดเจนว่า สหรัฐจะไม่ยอมอยู่เฉยหรือปล่อยให้

¹ Nuechterlein, *op. cit.*, p. 101.

² *Op. cit.*, p. 102.

กำลังของคอมมิวนิสต์แผ่ขยายไปทั่วเอเชียอาคเนย์ ภัยคุกคามนี้ไทยจึงรู้สึกมีความเชื่อมั่นในความปลอดภัยในอันที่จะเปลี่ยนแปลงนโยบายเข้าร่วมกับฝ่ายตะวันตกและเชื่อว่า คนไทยคงจะยอมรับนโยบายผูกพันกับฝ่ายตะวันตก เพราะการดำเนินนโยบายดังกล่าวยอมหมายความว่า ไทยจะได้รับความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและการทหารเป็นจำนวนมาก แต่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศ (นายพจน์ สารสิน) ซึ่งเป็นบุคคลหนึ่งที่มีอิทธิพลไม่เชื่อว่า การผูกพันตนเองกับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งในขณะที่การแข่งขันทางการเมืองระหว่างประเทศยังไม่ปรากฏผลแน่ชัดจะเป็นไปในรูปใด จะเป็นผลประโยชน์ที่สูงสุดของไทย¹

เหตุการณ์ได้ประจวบเหมาะกันที่ได้มีการประชุมคณะทูตสหรัฐในวันออกไกลเพื่อปรับปรุงนโยบายของสหรัฐดังกล่าว หัวหน้าคณะทูตได้เข้าพบผู้นำและบุคคลอีกหลายท่านในคณะรัฐบาลเพื่อขอให้สนับสนุนนโยบายของสหรัฐ และเร่งเร้าให้ไทยประกาศรับรองรัฐบาลจักรพรรดิเบ้าโคแห่งเวียดนาม ซึ่งอังกฤษและสหรัฐเพิ่งประกาศให้การรับรองไป รัฐบาลไทยเห็นควรให้การรับรอง แต่รัฐมนตรีว่าการต่างประเทศคัดค้านไม่เห็นด้วย เนื่องจากเชื่อว่ารัฐบาลเบ้าโคคงจะไม่ได้รับการสนับสนุนจากประชาชนเวียดนาม และขอรองให้ไทยรอดูสถานการณ์ไปก่อนจะตัดสินใจรับควาน แต่รัฐบาลไทยมีความต้องการให้สหรัฐคุ้มครองไทย และเชื่อว่านโยบายผูกพันกับฝ่ายตะวันตกครั้งนี้ ไทยจะได้รับความช่วยเหลือจำนวนมากเป็นการตอบแทนจากสหรัฐ ภัยคุกคามนี้รัฐบาลไทยจึงประกาศรับรองรัฐบาลเบ้าโค รัฐบาลลาว และรัฐบาลกัมพูชา ซึ่งเพิ่งได้รับการสถาปนาในเวลาต่อมา รัฐมนตรีว่าการต่างประเทศจึงขอลาออกจากตำแหน่ง การตัดสินใจของรัฐบาลไทยในครั้งนี้สร้างความไม่พอใจให้แก่ค่ายคอมมิวนิสต์ ประเทศเป็นกลาง และกลุ่มคนไทยบางกลุ่ม ซึ่งประมาณว่าผู้นำของไทยกลายเป็นรัฐบาลหุ่นของสหรัฐ อย่างไรก็ตาม ผู้นำของไทยก็เชื่อว่าตนได้กระทำถูกต้องแล้ว และไม่ฟังคำโต้แย้งจากฝ่ายใดทั้งสิ้น²

¹ Ibid, p. 105.

² Ibid, pp. 106-107.

การรับรองรัฐบาลเบาโคไม่ได้อธิบายความว่า รัฐบาลไทยต้องการสนับสนุนนโยบายของฝรั่งเศส แต่โคกระทำไปเพื่อให้ได้รับการสนับสนุนจากสหรัฐ นับว่ารัฐบาลไทยได้นำแนวนโยบายต่างประเทศในอดีตมาใช้เป็นหลักปฏิบัติอีกครั้งหนึ่ง คือ การนำพันธมิตรซึ่งเป็นมหาอำนาจที่สุดในเอเชียมาทานทานมหาอำนาจที่คุกคามในยามคับขัน

เมื่อจีนและรัสเซียตกลงนามร่วมกันในสนธิสัญญาสัมพันธมิตรใน ค.ศ. 1950 นั้น สหรัฐก็ยอมรับความเป็นจริงว่า ฝันแผ่นดินใหญ่ตกเป็นของคอมมิวนิสต์ และได้ประกาศ "แนวป้องกัน" ของสหรัฐ ซึ่งรวมญี่ปุ่นและฟิลิปปินส์เข้าไว้ในดินแดนที่สหรัฐจะให้ความอารักขา ส่วนบริเวณที่อยู่นอก จะต้องพึ่งตนเองและกฎบัตรกับองค์การสหประชาชาติเมื่อถูกรุกราน แต่เมื่อเกาหลีเหนือรุกรานข้ามเส้นขนานที่ 38 นโยบายของสหรัฐในตะวันออกไกลก็เปลี่ยนแปลงไป สหรัฐตัดสินใจเข้ายับยั้งการรุกรานนี้ เพราะคอมมิวนิสต์ไม่เพียงแต่บ่อนทำลายเท่านั้น แต่ยังรุกรานคว่ำก่าลังอาวูและสงคราม สหรัฐเกรงว่าถ้าเกาหลีเหนือตกเป็นของโซเวียต ประเทศสัมพันธมิตรของสหรัฐก็อาจหมดความเชื่อถือ กล่าวคือ สภาวะคลุ้ยแห่งอำนาจแบบ 2 ขั้วในสงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้เหตุการณ์ในตะวันออกไกล เป็นส่วนหนึ่งของปัญหายุทธศาสตร์ทั่วโลก แต่ความตั้งใจของสหรัฐที่จะยับยั้งการรุกราน และถือโอกาสรวมเกาหลีพร้อมกัน โดยการพิชิตเกาหลีต้องเลิกล้มไป เมื่อจีนคอมมิวนิสต์เข้าแทรกแซงในสงคราม ผลของสงครามเกาหลีทำให้สหรัฐมีความตั้งใจที่จะต่อต้านการขยายตัวของคอมมิวนิสต์ในตะวันออกไกล โดยการขยายแนวป้องกันของตนในเอเชียให้กว้างขวางขึ้น¹

สงครามเกาหลีและผลของการแทรกแซงของจีน น่าจะเป็นสาเหตุที่ทำให้ไทยเชื่อว่าจีนจะเป็นภัยต่อความมั่นคงของประเทศ และชาติเล็ก ๆ เช่นไทย จำเป็นต้องได้

¹ กุสุมา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา, สหรัฐอเมริกากับตะวันออกไกล, วารสารสังคมศาสตร์, 9 (ตุลาคม, 2515), หน้า 88.

รับการสนับสนุนจากมหาอำนาจซึ่งเป็นพันธมิตร ในทันทีที่สหรัฐได้เสนอตัวเข้ามาให้ความช่วยเหลือต่อต้านการรุกรานซึ่งยังมีได้มีการทำลาย และเจตนาที่รุนแรงของสหรัฐที่จะต้านทานการรุกรานโครงสร้างความประทับใจให้แก่ชาวไทยว่า สหรัฐจะเป็นกำลังสำคัญของไทย ในกรณีที่เกี่ยวข้องกับการคุกคามของคอมมิวนิสต์¹ ทางคานารัฐบาลไทยนั้น ได้มีความกระตือรือร้นที่จะให้ความร่วมมือกับสหรัฐอยู่แล้ว ทั้งนี้ เพื่อลดล้างความผิดใจในการเข้าร่วมต่อต้านตะวันตกในสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง และเพื่อใช้สัมพันธ์ภาพระหว่างรัฐบาลไทยและรัฐบาลอเมริกันเป็นเครื่องมือสนับสนุนการปกครองของตน ไทยจึงได้พยายามดำเนินนโยบายให้เป็นที่พอใจของสหรัฐตลอดมา² ดังเช่นการรับรองรัฐบาลเบาโค เป็นต้น รัฐบาลไทยจึงไม่รีรอที่สนองตอบความประสงค์ โดยสนับสนุนมติของสหรัฐในสหประชาชาติเกี่ยวกับกรณีเกาหลี และได้เสนอส่งทหารไปร่วมรบในสงครามเกาหลี ซึ่งนับว่าไทยเป็นประเทศแรกในเอเชียอาคเนย์ที่ได้ตอบสนองข้อเสนอสหประชาชาติ การกระทำของรัฐบาลไทยครั้งนี้แม้ว่า เป็นสัญญาณดีของการไปสู่ค่ายตะวันตก ขณะเดียวกับรัฐบาลสหรัฐ ได้ลดล้างความระแวงสงสัยรัฐบาลไทยแต่เดิมมา และยอมรับนโยบายผูกพันกับฝ่ายตะวันตกของรัฐบาลไทย³

สงครามเกาหลีเป็นหัวเลี้ยวหัวต่อระหว่างรัฐบาลไทยกับสหรัฐในคานาที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันกันทหารในเอเชียอาคเนย์ ก่อนหน้าที่สหรัฐจะเข้ามาพัวพันกับภูมิภาคนี้ ความช่วยเหลือที่สหรัฐให้แก่ประเทศต่าง ๆ ได้แก่ เศรษฐกิจและวัฒนธรรม ภายหลังจากเดือน

¹ Kramol Tongdhummachart, "American Policy in Southeast Asia with Special Reference to Burma, Thailand, and Indochina." (Unpublished Ph. D. Thesis, University of Virginia, 1961), pp. 204-205.

² Ibid, p. 202.

³ Frank C. Darling, Thailand and the United States (Washington D.C.: Public Affairs Press, 1966), p. 78.

มิถุนายน ค.ศ. 1950 ความช่วยเหลือด้านทหารและเศรษฐกิจได้กลายเป็นสิ่งสำคัญ
 ของประเทศทั้งสอง¹ ประกอบกับขณะนั้น ไทยได้มีปัญหาคriticalทางการเมืองระหว่าง
 ประเทศเพิ่มขึ้น กล่าวคือ ในระหว่างนั้นภูมิภาคนี้กลายเป็นช่องว่างของมหาอำนาจ ซึ่ง
 คอมมิวนิสต์และมหาอำนาจตะวันตกต้องการจะสร้างอิทธิพล และประเทศไทยก็ได้กลายเป็น
 เป็นศูนย์กลางสำคัญของนโยบายความมั่นคงของสหรัฐภายในภูมิภาค

รัฐบาลไทยไม่เพียงแต่มีนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์ภายในประเทศเท่านั้น แต่
 ยังต้องการที่จะร่วมกับสหรัฐสกัดกั้นการขยายอิทธิพลของคอมมิวนิสต์ระหว่างประเทศด้วย
 การกระตุนและแนะนำของบุคคลสำคัญของสหรัฐระยะต่อมาเป็นแรงผลักดันให้รัฐบาลไทย
 ริบออกพระราชบัญญัติควบคุมการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ เมื่อ 13 พฤศจิกายน ค.ศ.
 1952 หลังจากรัฐสภาได้ทำการพิจารณาพระราชบัญญัตินี้เพียงวันเดียวเท่านั้น รัฐบาลไทย
 ยังให้การสนับสนุนมติของสหรัฐไม่ให้จีนคอมมิวนิสต์มีที่นั่งในสหประชาชาติ และ
 ให้การรับรองแก่จีนคณะชาติด้วย²

ในปี ค.ศ. 1953 ภัยคอมมิวนิสต์ก็ได้คุกคามประเทศไทยอีก กล่าวคือ จีน
 คอมมิวนิสต์ได้ประกาศการตั้งรัฐไทยอิสระ (Thai Autonomous People's Republic)
 ขึ้นในมณฑลยูนนานซึ่งติดกัน เป็นดินแดนดั้งเดิมของคนไทยที่มีพรมแดนใกล้เคียงกับประ-
 เทศไทย รัฐบาลหุ่นหัวจีนคอมมิวนิสต์ตั้งขึ้น ประกาศที่จะรวมชาวไทยที่กระจัดกระจายตาม
 ภูมิภาคต่าง ๆ เขามาเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และจะใช้ความพยายามร่วมกับจีนคอมมิวนิสต์
 กวาดล้างการดำเนินงานของจักรวรรดินิยมสหรัฐ เหตุการณ์นี้สร้างความกังวลใจให้แก่
 รัฐบาลไทยมาก ซึ่งนับว่าเป็นแผนการที่ฉลาดของจีนคอมมิวนิสต์ที่สังเกตเห็นความกลัวของ
 ผู้นำไทยในขณะนั้นเข้า เพราะจอมพล ป. พิบูลสงคราม และนายปรีดี พนมยงค์ ก็ได้
 เคยวางแผนการตั้งมหาอาณาจักรไทยโดยยึดกรุง เทพเป็นศูนย์กลางมาแล้วเช่นกัน แต่

¹ Nuechterlein, op. cit., p. 109.

² Kramol Tongthummachart, op. cit., pp. 210-211.

ได้ประสบความสำเร็จล้มเหลวเสียก่อน ภัยเหตุนี้ไทยจึงเกรงกลัวว่าจีนคอมมิวนิสต์จะใช้วิธีการแทรกซึมและรบบแบบกองโจรในไทย เช่นเดียวกับที่ประสบความสำเร็จมาแล้วในอินโดจีน¹

ความวิตกกังวลของรัฐบาลไทยเรื่องจีนคอมมิวนิสต์ยังมีต้นสืบลึกลง เหตุการณ์ในอินโดจีนก็ยิ่งทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นใน ค.ศ. 1953 เมื่อเวียตนามเหนือโดยโฮจิมินห์ ซึ่งเป็นผู้นำได้รับการสนับสนุนจากจีนคอมมิวนิสต์และโซเวียต กองกำลังของเวียตมินห์ได้แทรกซึมและบุกรุกเข้าไปในลาวและใกล้ชียงพรมแดนไทย จนยึดเมืองท่าแขกซึ่งอยู่ตรงข้ามจังหวัดนครพนมไว้ได้ รัฐบาลไทยได้ประกาศภาวะฉุกเฉินและสั่งเตรียมพร้อมทางพรมแดนตะวันออกเฉียงเหนือ ขณะเดียวกันผู้รักษาการในตำแหน่งผู้แทนไทยประจำสหประชาชาติได้ยื่นหนังสือประท้วงไปยังคณะมนตรีความมั่นคงเกี่ยวกับกองกำลังต่างชาติซึ่งได้เข้ารุกรานลาวและกัมพูชา และเรียกร้องให้คณะมนตรีความมั่นคงส่งผู้สังเกตการณ์ไปยังประเทศไทยเพื่อรายงานสถานการณ์ แต่ผู้แทนโซเวียตได้ใช้สิทธิยับยั้งรัฐบาลไทยได้ประสบความสำเร็จหวังและเกิดความเชื่อว่า การที่จะหวังให้องค์การสหประชาชาติช่วยเหลือในยามฉุกเฉินแต่เพียงองค์การเดี่ยวนั้นย่อมไม่ทันการ ประกอบกับสงครามอินโดจีนได้ยุติลงโดยข้อตกลงกรุงเจนีวา ค.ศ. 1954 ซึ่งผลปรากฏในรูปที่ฝ่ายคอมมิวนิสต์อยู่ในฐานะได้เปรียบกว่า รัฐบาลไทยจึงเกรงกลัวว่าประเทศไทยจะกลายเป็นเป้าหมายต่อไปของการรุกรานฝ่ายคอมมิวนิสต์²

ในระบายนโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาเริ่มให้ความสำคัญในทางยุทธศาสตร์ของอินโดจีน ในระหว่างที่มีการประชุมตกลงปัญหาอินโดจีนที่เจนีวาเมื่อกรกฎาคม ค.ศ. 1954 กล่าวคือ สหรัฐเริ่มมีความเชื่อว่าหากเสียดินแดนอินโดจีนทั้งหมดให้แก่ฝ่ายคอมมิวนิสต์แล้ว จะทำให้กลยุทธ์ทางยุทธศาสตร์ในเอเชียเปลี่ยนไปในทางที่ฝ่ายคอมมิวนิสต์ได้เปรียบ และอาจต้องสูญเสียเอเชียอาคเนย์ทั้งหมด รัฐมนตรีต่างประเทศ

¹ ชาตรี ฤทธารมย์, เรื่องเดิม, หน้า 270-273.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 219-221.

สหรัฐจึงได้กักจับแนวป้องกันของฝ่ายโลกเสรีขึ้น เพื่อป้องกันและต่อต้านการขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์ในเอเชียอาคเนย์ การเจรจาระหว่างสหรัฐและอังกฤษเพื่อสถาปนาองค์การ ส.ป.อ. ก็ได้เริ่มขึ้น ด้วยความเร่งรัดของสหรัฐโดยความร่วมมือของอังกฤษ ฝรั่งเศส ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ และเรียกร้องให้ชาติต่าง ๆ ในเอเชียให้เข้าร่วมองค์การ ส.ป.อ. ด้วย แต่ผลปรากฏประเทศในเอเชียส่วนใหญ่ต่างปฏิเสธ เพราะยึดถือนโยบายไม่ผูกพันฝ่ายใด จึงคงมีฟิลิปปินส์และปากีสถานเท่านั้นที่ยินดีเข้าร่วมด้วย ¹

รัฐมนตรีต่างประเทศสหรัฐได้ทบทวนเรื่องนี้กับทูตไทยในวอชิงตัน ซึ่งภายหลังจากแจ้งให้รัฐบาลทราบแล้วเพียง 2 วันเท่านั้น รัฐบาลไทยก็ตอบรับตกลงเข้าร่วมในสนธิสัญญา ส.ป.อ. ด้วย โดยปราศจากเงื่อนไข ² ซึ่งนายกรัฐมนตรี จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้แถลงแก่ประชาชนชาวไทยว่า ³

... เนื่องจากเห็นแล้วว่า ไทยกลายเป็นดินแดนที่เป็นอันตรายยิ่ง และเป็นที่ยุทธศาสตร์ที่เห็นว่า ฝ่ายตรงข้ามมีเจตนาคุกคาม... วิธีที่ดีที่สุดคือ การยึดมั่นและปฏิบัติตามกฎบัตรสหประชาชาติว่าด้วยความมั่นคงร่วมกัน ซึ่งสนธิสัญญาป้องกันความมั่นคงร่วมกันก็จัดขึ้นโดยมีมูลฐานจากหลักการดังกล่าว และได้รับความช่วยเหลือจากฝ่ายต่าง ๆ ตามสนธิสัญญา ซึ่งถ้าหากปราศจากหลักประกันนี้แล้ว ประเทศไทยก็จะต้องต่อสู้แต่ลำพัง

อย่างไรก็ตาม ในระยะแรกสหรัฐไม่ประสบความสำเร็จที่เดียวในการแสดงให้รัฐบาลไทยเห็นว่า การผูกพันตนเองกับฝ่ายตะวันตกจะเป็นวิถีทางที่ดีที่สุดของการรักษา

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 219-221.

² Nuechterlein, op. cit., p. 114.

³ Kramol Tongthummachart, op. cit., p. 291.

ความมั่นคงและผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจแห่งชาติ เพราะสหรัฐได้ปฏิเสธข้อเสนอของรัฐบาลไทยในการจัดตั้งกองทัพประจำองค์การ ส.ป.อ. เพราะสหรัฐไม่ต้องการเสี่ยงกับการนำกองทหารของตนเข้ามาผูกพันกับแนวหน้าใด ๆ ในเอเชีย สหรัฐจึงแสดงให้เห็นว่า พันมิตรของสหรัฐในเอเชียควรจะพึ่งกำลังทหารของตนเอง และได้ตกลงให้ความช่วยเหลือด้านอาวุธยุทโธปกรณ์และด้านการป้องกันประเทศมากขึ้น นอกจากนี้ สหรัฐยังคัดค้านข้อเสนอของสมาชิกเอเชียในการจัดตั้งองค์การทางเศรษฐกิจภายใต้สนธิสัญญา ส.ป.อ. โดยจะสังเกตได้ว่า สหรัฐคำนึงถึงองค์การทางเศรษฐกิจส่วนภูมิภาคที่กว้างกว่านี้ ซึ่งประกอบด้วยประเทศทั้งหมดในเอเชีย การประชุมองค์การ ส.ป.อ. ที่ SIMLA ในครั้งนั้นจึงประสบความสำเร็จล้มเหลว สมาชิกขององค์การ ส.ป.อ. เริ่มไม่แน่ใจในความสามารถขององค์การ ส.ป.อ. ที่จะสร้างความร่วมมือกับทางเศรษฐกิจให้เกิดขึ้นอย่างแท้จริง¹

อย่างไรก็ดี สหรัฐก็ได้ช่วยเหลือรัฐบาลไทยในด้านการปรับปรุงการทหาร และคำรวจเพื่อช่วยให้รัฐบาลไทยสามารถป้องกันตนเองได้ และเพื่อป้องกันร่วมกันในเขตสนธิสัญญา ผลก็คือ กำลังป้องกันของไทยเพิ่มขึ้นในอัตราที่สูงกว่ากำลังงบประมาณ และมีเสถียรภาพเกินกว่าความจำเป็นในการรักษาความมั่นคงภายในประเทศ ซึ่งยังมิได้รับการคุกคามอย่างร้ายแรงแต่อย่างใด ถึงกระนั้น รัฐบาลไทยซึ่งได้รับความผิดหวังก็เริ่มเสื่อมศรัทธาต่อองค์การ ส.ป.อ. โดยเกรงว่าจะกลายเป็นเสือกระดาษเหมือนที่คอมมิวนิสต์โฆษณาชวนเชื่อไว้ และไม่แน่ใจว่าองค์การ ส.ป.อ. จะสามารถเป็นหลักประกันความมั่นคงที่มีประสิทธิภาพได้² ในระหว่างนี้ได้มีการประชุมชาติต่าง ๆ ในเอเชียที่มั่นคง จีน-คอมมิวนิสต์ได้ประกาศในที่ประชุมว่า จีนไม่มีความทะเยอทะยานที่จะแผ่ขยายดินแดนเข้ามาในไทย และเป็นการไม่ฉลาดนักที่จีนจะต่อต้านเพื่อนบ้านที่มีอำนาจเช่นไทย

¹ Ibid., pp. 291-294.

² Ibid., pp. 295-298.

ภัยความไม่แน่ใจในการดำเนินนโยบายผูกพันตนเองกับสหรัฐ ผู้นำไทยจึงได้พยายามหยุ่งเสียดประชาชนกว่าจะเป็นไปได้เพียงใดที่จะเปลี่ยนแปลงนโยบายไปสู่ความเป็นกลาง ดังจะเห็นได้ว่าในระหว่างปี ค.ศ. 1956-1957 จอมพล ป. และจอมพลสฤษดิ์ ๑ ได้ให้การสนับสนุนหนังสือพิมพ์ธรรมมาปักษ์ สารเสรี และไทยสัปดาห์ ซึ่งมีบทบาทวิชาการประนามนโยบายผูกพันพันธมิตรและจักรวรรดินิยมสหรัฐ และเรียกร้องให้รัฐบาลนำนโยบายเป็นกลางมาใช้ หนังสือพิมพ์อีกหลายฉบับต่างก็สนับสนุนและมีความเคลื่อนไหวจากประชาชนโดยให้ความสนใจแก่นโยบายเป็นกลาง และในระหว่างนั้นกลุ่มประเทศคอมมิวนิสต์ (Sino-Soviet Bloc) ได้พยายามเข้ามีบทบาทในเอเชียอาคเนย์ ทำให้นโยบายเป็นกลางได้รับการสนับสนุนมากยิ่งขึ้น ๑ ต่อมาในเดือนเมษายน รัฐบาลไทยและรัฐบาลโซเวียตได้ตกลงกันยกระดับความสัมพันธ์จากคณะผู้แทนทางการทูตมาเป็นเอกอัครราชทูต และในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1956 สหภาพโซเวียตได้เสนอการช่วยเหลือทางด้านการเศรษฐกิจโดยไม่มีเงื่อนไข และในปี ค.ศ. 1957 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของไทยซึ่งกลับมาจากกรุงปักกิ่งก็ได้รายงานว่า ปักกิ่งพร้อมที่จะเสนอความช่วยเหลือด้านการเศรษฐกิจต่อประเทศไทย แต่รัฐบาลไทยก็มีได้ตอบรับหรือปฏิเสธ การทาบตามของโซเวียต ๒

ทางด้านสหรัฐนั้น นโยบายต่างประเทศได้เปลี่ยนท่าทีไปบ้าง เนื่องจากรัฐสภาและมติของชาวอเมริกันได้บังคับให้มีการตัดทอนความช่วยเหลือแก่ต่างประเทศให้น้อยลง ดังนั้น ในปีงบประมาณ 1958 สหรัฐได้ลดความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจแก่ประเทศไทยลง ๑ ใน 3 ของปีก่อน รัฐบาลไทยรู้สึกว่าสหรัฐไม่ควรลดความช่วยเหลือแก่ประเทศไทยซึ่งเป็นประเทศที่ยอมตนผูกพันกับสหรัฐและให้ความช่วยเหลือสหรัฐในการป้องกันร่วมกัน แต่สหรัฐควรจะลดการช่วยเหลือประเทศที่ไม่มีการผูกพันกับสหรัฐอย่าง

1 Ibid., p. 300.

2 Ibid., pp. 301-302.

ไกลซิก ซึ่งประเทศเหล่านั้นล้วนแต่ได้รับความช่วยเหลือทั้งประเทศคอมมิวนิสต์และสหรัฐในเวลาเดียวกัน การกระทำของสหรัฐจึงกล่าวนี้สืบเนื่องจากระหว่างนั้นสหรัฐกับกลุ่มคอมมิวนิสต์กำลังแข่งขันกันหาการสนับสนุนจากกลุ่มประเทศเป็นกลาง สหรัฐตระหนักดีว่าในการเรียกร้องความนิยมจากประเทศที่ไม่ผูกพันฝ่ายใดนั้น ย่อมมีความจำเป็นต้องละเลยการตอบสนองขอเรียกร้องของพันธมิตรบาง เพราะเกรงว่าประเทศคอมมิวนิสต์จะใช้เป็นข้ออ้างว่า สหรัฐใช้การช่วยเหลือเป็นหวังที่จะคล่องประเทศใดประเทศหนึ่งไว้กับตน แต่สำหรับประเทศไทยนั้น สหรัฐมีเหตุผลที่อ้างไว้ก็คือ ความเชื่อที่ว่าประเทศไทยมีความเจริญรุ่งเรืองและมีความต้องการช่วยเหลือน้อยกว่าประเทศเพื่อนบ้านที่ไม่มีเสถียรภาพมั่นคง¹

วิกฤตการณ์ในลาวเริ่มขึ้นเมื่อ ค.ศ. 1959 เป็นการท้าทายประสิทธิภาพขององค์การ ส.ป.อ. และความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐกับไทยด้วย ระหว่าง ค.ศ. 1957-1958 สหรัฐและไทยได้ให้การสนับสนุนรัฐบาลลาวอยู่ รัฐบาลลาวขณะนั้นไม่มีเสถียรภาพและโคตรล่มสลายโดยคณะทหาร การปฏิวัตินี้ก่อให้เกิดการแตกแยกในลาว ซึ่งกลายเป็นสงครามกลางเมือง เวียดนามเหนือ ไทย จีนคอมมิวนิสต์ รัสเซีย และสหรัฐ ได้เข้าแทรกแซงสงครามกลางเมืองนี้อย่างรวดเร็ว²

เนื่องจากพิธีการต่อต้านสนธิสัญญา ส.ป.อ. ไร่ระบุว่า รัฐทั้งสามในอินโดจีนคือ ลาว กัมพูชา และเวียดนามใต้ อยู่ภายใต้ความคุ้มครองป้องกันขององค์การด้วย ไทยถือว่า วิกฤตการณ์ในลาวกระทบกระเทือนต่อความมั่นคงของไทยด้วย ไทยจึงร้องขอให้องค์การ ส.ป.อ. เข้าแทรกแซง เพื่อป้องกันการรุกรานของคอมมิวนิสต์ องค์การ ส.ป.อ. พิสูจน์ให้เห็นถึงความไม่มีประสิทธิภาพในการดำเนินการป้องกันร่วมกัน แต่ในที่สุดประเทศ

¹ Ibid., pp. 308-309.

² David A. Wilson, The United States and the Future of Thailand (New York: Praeger Publishers Inc., 1970), p. 38.

สมาชิกเพียง 4 ประเทศก็ตอบสนอง คือ สหรัฐ อังกฤษ ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ ความไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของ องค์การ ส.ป.อ. เป็นสัญลักษณ์เตือนให้ไทยรู้ว่า ความหวังที่มิต้อง องค์การ ส.ป.อ. ผิดพลาดไปนัก สหรัฐไม่เต็มใจที่จะประจัญหน้ากับจีนและรัสเซียในลาวแน่ จึงได้หาทางสนับสนุนให้มีการประชุมระหว่างประเทศ เพื่อตกลงสถาปนาความเป็นกลางของลาว

เมื่อองค์การ ส.ป.อ. แสดงให้เห็นว่า ประสิทธิภาพและสนธิสัญญาไม่มีผลทำให้สหรัฐมีพันธะผูกพันกับไทยได้ ขอเท็จจริงนี้ทำให้ผู้นำไทยต้องไขความพยายามอย่างมากในการทำให้การผูกพันมีคุณค่า และในที่สุดไทยก็ประสบความสำเร็จอย่างงดงาม เมื่อรัฐมนตรีต่างประเทศของไทยและสหรัฐ ได้ออกแถลงการณ์ร่วมกันใน ค.ศ. 1962 ซึ่งเรียกว่าแถลงการณ์ร่วมซี-ถันด์ มีใจความสำคัญว่า สหรัฐจะถือว่าภารกิจรักษาไว้ซึ่งเอกราชและบูรณภาพของ ไทย เป็นผลประโยชน์สำคัญของสหรัฐและสันติภาพของโลกเช่นกัน สหรัฐมีเจตนารมณ์ปฏิบัติตามพันธะขององค์การ ส.ป.อ. ภายใต้กระบวนการแห่งรัฐธรรมนูญซึ่งย้ำเจตนารมณ์ว่า พันธะนี้ไม่ขึ้นอยู่กับข้อตกลงที่มิต้องประเทศอื่น ๆ ตามสนธิสัญญา ส.ป.อ. และพันธะต่อสัญญาอื่น เป็นพันธะต่างหากจากการป้องกันร่วมกัน

แถลงการณ์ร่วมนี้ทำให้สหรัฐมีข้อผูกมัดต่อไทยในการป้องกันเอกราชและบูรณภาพแห่งดินแดน รวมทั้งการป้องกันร่วมกันต่อการแทรกซึมบ่อนทำลายของคอมมิวนิสต์ นับแต่ ค.ศ. 1962 เป็นต้นมา ประเทศทั้งสองได้ให้ความร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม ความเสียเปรียบของสหรัฐในสงครามเวียดนาม ทำให้ความสัมพันธ์ของสหรัฐและไทยแปรเปลี่ยนไปบ้าง ไทยมีความแคลงใจในความเต็มใจผูกพันของสหรัฐเพื่อป้องกันร่วมกันของสหรัฐ ในเวลาต่อมาสหรัฐได้ตัดสินใจที่จะใช้กำลังทางอากาศต่อต้านเวียดนามเหนือ สหรัฐต้องการตั้งฐานทัพในไทย รัฐบาลสหรัฐได้แจ้งเจตจำนงและขอร้องมายังรัฐบาลไทย รัฐบาลไทยก็ยินดีให้ความช่วยเหลือ ดังนั้น สหรัฐจึงได้สร้างฐานทัพ 6 แห่ง และส่งทหารประมาณ 50,000 คนมายังไทย ต่อมาอีกไม่นานเรื่องฐานทัพสหรัฐในไทยได้กลายเป็นความลับที่ปกปิดต่อไปอีกไม่ได้ในปี ค.ศ. 1965 นั้นเอง รัฐบาลสหรัฐและไทยต่างปฏิเสธความจริงข้อนี้ แต่ในที่สุดคิทธิพลของสื่อมวลชนในสหรัฐก็สามารถบีบบังคับให้รัฐบาลทั้งสองฝ่ายต่าง

ยอมรับความผูกพันเป็นทางการของไทยในด้านการให้ความช่วยเหลือสหรัฐ และพันธมิตร
อื่น ๆ ในเวียดนามใน ค.ศ. 1967 ไทยได้ส่งกำลังทหารไปยังเวียดนาม ตามข้อตกลง
ส่วนหนึ่งของความผูกพันเกี่ยวกับกองทหารไทย เมื่อถึงปี ค.ศ. 1968 ซึ่งในระยะแรกนี้
ไทยได้ส่งทหารไป 12,000 คน รัฐบาลถือว่าเป็นสัญลักษณ์ของการป้องกันราชอาณาจักร
ใหญ่จากภัยคุกคามของคอมมิวนิสต์ กล่าวได้ว่ารอบปี ค.ศ. 1970 ไทยกับสหรัฐได้กลายเป็น
พันธมิตรร่วมกัน ทั้งสองฝ่ายต่างให้ความช่วยเหลือร่วมกันทั้งด้านทรัพยากรเศรษฐกิจ
และชีวิตทหาร ความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศจึงแน่นแฟ้นเป็นอย่างยิ่ง¹

¹ Ibid., pp. 39-42.